

до «буржуазної», «класово ворожої». Митець поринає у перекладацьку справу і здійснює українську версію багатьох творів *Анатолія Франса, Гі де Мопассана, Оноре де Бальзака, Густава Флобера, Вольтера, Гельвеція, Дені Дідро, Віктора Гюго, Проспера Меріме, Жуля Верна* та інших. Літературознавець *Юрій Бойко* намалював емоційний портрет Підмогильного: «Делікатне, але енергійне обличчя, струнка постать у легенькому пальті, що міцно облягає фігуру, фетровий капелюх, у радянських умовах річ не зовсім звична для початку 30-х років. У всьому вигляді було щось витончене, не радянське, його зовнішність свідчила про внутрішню культуру».

Після вбивства Кірова почалися масові репресії інтелігенції. 8 грудня 1934 року Підмогильного заарештували органи НКВС. Звинувачення були надумані: участь у контрреволюційній організації, яка прагнула утворити українську буржуазну республіку. Підмогильного разом з *Григорієм Епіком, Олександром Ковінькою, Миколою Кулішем, Євгеном Плужником, Валер'яном Поліщуком* та іншими було засуджено до десяти років таборів. На сумнозвісні Соловки письменники прибули 9 червня 1935 року. Але сталінський терор тривав: до двадцятиліття жовтневої революції 1917 року відбулося масове знищення політв'язнів. 3 листопада 1937 року письменника було розстріляно. До 1989 року творчість Підмогильного в Україні була забороненою.

Життя митця було подвижництвом, служінням ідеї національного відродження. Підмогильний продовжив традиції української класичної літератури з її гуманістичним пафосом, пильною увагою до людини, її внутрішнього світу. На думку *Валерія Шевчука*, свій родовід як митець Підмогильний веде від *Володимира Винниченка*, в якого навчився найщирішого та найдокладнішого психологічного аналізу. Письменник звернувся до урбаністичної тематики, зокрема до змалювання людей «дна», проблеми стосунків чоловіка й жінки. Використовував він і мистецькі знахідки *Михайла Коцюбинського, Антона Чехова, Леоніда Андрєєва*. «Уроки майстерності» дали йому французькі класики, чий твори Підмогильний перекладав. У них він навчився і вміння побудови фрази, і мистецтва моделювання внутрішнього стану героїв, і філософського погляду на дійсність.

Модерний роман «Місто»

Роман «Місто», опублікований у Харкові 1928 року, викликав значний інтерес у громадськості. Одні критики захоплювались новим твором Підмогильного, в якому відбилася філософія «вітаїзму» епохи, інші примітивно тлумачили роман у дусі вульгарного соціологізму. Деякі критики вважали роман

автобіографічним, головного героя ототожнювали з автором, проти чого Підмогильний застерігав своїх читачів. Хоча, звичайно, були *прототипи* деяких героїв: в образі поета Вигорського вгадуються риси *Євгена Плужника*, в образі маститого критика пізнаємо *Миколу Зерова*.

Підмогильний створив *модерний* (франц. *moderne* — новітній, сучасний) роман, в якому, на відміну від традиційної селянської і соціальної тематики, акцент переноситься на урбаністичну проблематику, порушуються філософські питання буття, аналізується психіка героїв, а конфлікт розгортається між людьми з різними світоглядами. «Місто» — перший *урбаністичний роман* в українській літературі, з новими героями, проблематикою та манерою оповіді. *Юрій Шевельов* назвав його «однією з вершин української прози і дороговказом для її дальшого розвитку». Твір не був подібний до традиційної народницької прози XIX століття, бо його автор орієнтувався на романістику *Оноре де Бальзака, Гі де Мопассана, Анатолія Франса, Джека Лондона, Агатангела Кримського, Володимира Винниченка*. Це дало Підмогильному змогу створити оригінальне мистецьке полотно, майстерно побудувати сюжет і використати нову для української прози розповідну організацію тексту.

Побудова роману. Європейський роман кінця XIX — початку XX століть мав два основні варіанти побудови оповіді. Автор міг не втручатися в події, а розповідати про них нейтрально, немов спостерігаючи збоку, як *Еміль Золя* у своїх натуралістичних романах. Друга стратегія передбачала авторське втручання у розповідь, коли всезнаючий автор вів за собою читача, коментуючи події, не приховуючи своєї оцінки. Майстерності в цьому досягнув *Оноре де Бальзак*. Однак Підмогильному був ближчий досвід *Гі де Мопассана*. У романі «Місто» використана персонажна розповідна стратегія, яка полягає в тому, що читач орієнтується на судження та оцінки героя. Розповідь у романі «Місто» ведеться від третьої особи, але читач сприймає світ очима Степана Радченка. Розповідач ідентифікується з внутрішнім життям персонажа, відтворює його думки і почуття: «Тепер він спізнав безглуздя своїх намірів. Письменник! Хто, підступний, йому це слово підказав?» Така розповідна стратегія є послідовною протягом усієї дії роману. Читач не знайде в романі оцінки вчинків головного героя іншими персонажами, бо всі події переломлюються через свідомість Радченка. Ця викладова форма роману зумовлена намаганням автора, з одного боку, дистанціюватись від поглядів героя, подати їх неупереджено, а тому з цією метою використана третьоособова форма розповіді, з другого — представити внутрішній світ героя цілісно й вичерпно. Як і Мопассан, Підмогильний ніде не

схвалює і не осуджує свого героя. Нова розповідна форма давала змогу відійти від народницької традиції у змалюванні подій, яскравіше відтворити внутрішній світ героя.

Сюжетна структура роману. Роман «Місто» побудований на основі поширеної у світовій літературі фабульної моделі: молодий хлопець з провінції приїжджає у велике місто, щоб тут реалізувати себе. Як Париж притягує честолюбних Растіньяка й Жоржа Дюруа, так і Київ стає для Радченка місцем, де має змінитися його доля. Спільним для цих персонажів є те, що вони зазнають впливу міста, підкорюючи його собі. У цих змаганнях з містом їхні погляди й характери змінюються, деформуються, що залежить не так від впливу суспільства, скільки від власного вибору героєм життєвого шляху. Сюжетними мотивами твору Підмогильного нагадує західноєвропейський «роман кар'єри»: у цьому жанровому різновиді роману герой з нижчих верств пробивається у вищі. Однак зростання й еволюція Радченка змальовуються у трьох сюжетних вимірах: соціальній площині, внутрішній сфері, творчій царині.

Радченко приїхав до міста вчитися, щоб потім повернутися в село, несучи йому освіту і прогрес. На початку твору герой споглядає місто як селянин, а тому в його уяві місто постає чужим, а то й ворожим: його жителі — це «*крамарі, безглузді вчителі, безжурні з дуруців ляльки в пишних уборах*», тобто ледарі, до яких він відчуває зневагу. Вступивши до університету, Степан швидко розчаровується в навчання й завдяки наполегливості знаходить роботу. Як і герої Бальзака й Мопассана, які шукали успіху в галузі журналістики чи літератури, Радченко так само йде цим шляхом: влаштовується працювати на курси українізації, потім у редакцію; прагнучи утвердити себе, видає першу збірку оповідань. Якщо Мопассан проникає за куліси паризької преси, то Підмогильний змальовує українське літературне життя 20-х років ХХ століття, забарвлюючи розповідь іронією: «*Література складається з творчості, життя літературне — з розмов літераторів. І на їх устах кожен факт з життя письменника чудесно стає літературним фактом, анекдот про нього — літературним анекдотом, галоші його — літературними галошами, як ніби члени їхнього тіла мають чарівну властивість надавати речам своїм дотиком літературної вартості...*» Мистецьке життя триває у різних формах: це і літературні вечори, на яких поети декламують свої вірші, і дискусії, в яких відбувається змагання між різними літературними угрупованнями, навіть розмови літераторів у редакції творять мистецьку атмосферу, в якій обертається Степан Радченко. Літературна діяльність приносить Степану суспільне визнання й матеріальне благополуччя. Отже, в такий спосіб герой реалізує себе в соціальному плані.

Однак Підмогильний не обмежився зображенням зростання Степана Радченка на шляху кар'єри. Роман насичений подіями внутрішнього життя, які виникають навколо любовних перипетій героя. Степан спочатку зустрічається з односельчанкою Надійкою, далі — з немолодою міщанкою Мусінською, потім — з міською дівчиною Зоською, а наприкінці роману знайомиться з балериною Ритою. Герой спілкується з жінками різного соціального статусу, а тому його любовні пригоди так само рухають сюжетну дію, і крізь ці перипетії розкривається внутрішнє життя Степана. На початку знайомства кожна з жінок зацікавлює Степана якоюсь новою гранню, його почуття свіжі, й він перебуває в гармонії з коханими. Але з часом настає розрив, який лише у випадку з жінкою купця був спровокований ззовні. Степан — не безпринципний і спритний негідник, як Жорж Дюруа, що змінював жінок з кар'єрних міркувань і жив за рахунок коханок. Герой Підмогильного поступово зростає як особистість і розчаровується у своїх подругах. Він пізнає їх глибше, і виявлені вади перешкоджають йому підтримувати далі стосунки. Зокрема, Надійка перетворюється на «*сільську дівку*», чий образ не відповідає його ідеалу. Стосунки з Зоською розриваються, коли йдеться про одруження, і гордий та незалежний Степан побоюється, що у шлюбі він втратить особисту свободу, загрузне в міщанському побуті, навіть поставить хрест на творчості. Але такі мотиви не виправдовують егоїзму Радченка, чий необдуманий вчинок призводить до самогубства Зоськи. Якщо в романах Бальзака персонаж зустрічається з жорстокістю міста, то у романі Підмогильного сам герой несвідомо чинить зло.

Степан Радченко не стає негативним героєм, як дійові особи «*роману кар'єри*». Навпаки, відбувається його зростання як людини й митця. Саме у місті розширюється його світогляд, він уже не мислить пропагандистськими лозунгами, як на початку твору. Перед ним відкривається широка панорама літератури, звідси — усвідомлення своєї недосвідченості як митця, потреба у самовдосконаленні. Знайомство Степана з поетом Вигорським, самоаналіз прискорюють зростання творчої особистості. Дискусії героїв у романі відбуваються навколо ідеї людини. Епіграф, взятий з роману Анатолія Франса «*Таїс*»: «*Як можна бути вільним, Евкріте, коли маєш тіло?*» — висуває тезу про двоякий характер людини. Тілесне начало не раз керуватиме Степановими вчинками, водночас герой усвідомлюватиме важливість духовного начала людини. Коли Радченка спитали, про що він пише, юнак відбувся простою фразою: «*Пишу оповідання про... людей*». Пізніше, в розмові з Вигорським, Степан, уже як прозаїк, заявляє: «*Людей знати не можна*» — і чує заперечення. Відкриттям для нього стає усвідомлення неповторності людської особи. Саме

людина, зі своїми інтересами, прагненнями, турботами й радощами, варта того, щоб про неї писати художні твори.

Фінальна сцена роману перегукується з подібними творами світової літератури. У романі Бальзака «Батько Горіо» герой після кульмінаційного моменту кидає виклик місту. У Мопассана Жорж Дюруа відчуває тріумф через свою перемогу над містом. Степан Радченко також звертає свій погляд на місто. Він усвідомлює силу та велич мегаполіса, але перемога його лежить у іншій сфері. Розв'язка проблеми людини підказана епіграфом з Талмуда — людина подібна до тварини, але й до янгола, бо «священною мовою розмовляє». Літературна творчість дає змогу реалізуватись Степанові як особистості, духовне начало стає домінуючим і гармонізує внутрішній світ героя. Відомий критик **Юрій Шевельов** підкреслив, що в романі Підмогильний «з нещадною правдивістю показує народження людини й письменника Радченка». Автор змальовує «*один із шляхів до волі. Цей шлях веде через правду, знання людини й себе — до творчості. Ціною попереднього життя, ціною спустошення духовного, ціною самоти герой Підмогильного купив собі право і можливість бути людиною. Людиною серед людей*».

Отже, така сюжетно-композиційна структура зумовлює жанрову природу твору. «Місто» є *відцентровим романом*, оскільки його дія розвивається довкола персонажа, водночас із кожною сторінкою оповіді в ньому змальовується широка панорама духовного буття суспільства.

Образ міста. Літературознавці перебільшували значення образу міста у творі Підмогильного, зокрема звинувачували автора у «ворожому ставленні до міста» (**Андрій Музичка**), викривленому його змалюванні. Київ у романі, мовляв, зображується як місто міщан, непманів, «розкладеної декадентської інтелігенції» (**Леонід Новиченко**). Літературознавець **Григорій Костюк** вважав, що твір Підмогильного — роман про Київ: «*Описи знайомих колись і вже, можливо, призабутих вулиць, завулків, парків, Дніпра, пляжів, університету, академії, багатьох історичних та архітектурних пам'ятників промовисто свідчать про це*». Однак твір Підмогильного не є тільки романом про Київ, адже й «Батько Горіо» Бальзака чи «Любий друг» Мопассана не є творами про Париж. Письменники змальовують життя героїв у певних місцевостях не для того, щоб запропонувати топографічні дослідження, а щоб освітити тло буття героїв, запропонувати своє бачення дійсності. Київ не став головним персонажем роману Підмогильного. Його образ відтінює духовну еволюцію головного героя — Степана Радченка. Образ міста репрезентується через сприймання героя і так само зазнає еволюції. Справді, Степан, приїхавши в місто, вибухає ненавистю до міщан, але й

Сухер Бер Рибак. Місто. 1917

доходить думки про те, що «*не ненавидіти треба місто, а здобути... Йому виднілися безмежні перспективи. Таких, як він, тисячі приходять до міста, непомітно підточують його гнилі підвалини, щоб покласти нові і непохитні*». Такі, як Степан, мають «*завоювати і зробити своїм зрусифіковане українське місто, влити в нього свіжу селянську кров, зліквідувати антагонізм між українським містом і селом*» (**Григорій Костюк**). Радченко осягає велич і значимість столиці, у «*безконечно строкатому шумі*» чує її голос, дуже биття могутнього серця міста, пізнає «*його потайну істоту*», прагне підкорити.

У другій частині роману (розділ IV) герой бачить місто «*як могутній центр тяжіння, що круг нього крихітними планетами обертаються села, вічні супутники його руху, і часточки їх, потрапивши в розпечену атмосферу цього сонця, мусять пристосовуватись до нових умов тиску і підсоння*». Радченко навіть відчуває, що «*місто своїм розгоном і шумом зворушує людину без міри гостріше, ніж лоно природи ніжністю краєвидів*».

Фінал роману Підмогильного перегукується з «Батьком Горіо» Бальзака та «Любим другом» Мопассана: «*Хлопець розчинив вікна у темну безодню міста. Воно покійно лежало внизу хвилястими брилями скель, позначене вогняними крапками, і простягало йому з п'ятьми горбів гострі кам'яні пальці. Він завмер від власного споглядання цієї величі нової стихії і раптом широким рухом зронив униз зачудований поцілунок. Тоді, в тиші лампи над столом, писав свою повість про людей*».

Образ Степана Радченка. Новаторство письменника виявилось і в створенні образу головного героя. Тогочасна радянська література рясніла шаблонними постатями, які чітко розподі-

лялися на позитивних та негативних. Персонажі не зображувались у розвитку, навіть герой з більшим спектром почувань і думок поставав перед читачем уже сформованим, статичним. Це явище було характерним і для класичної української літератури XIX століття. Натомість світова література знала іншого героя, який немов «створювався» під час розгортання романної дії, історія еволюції якого була частиною сюжету. Такий прийом покладено в основу багатьох французьких романів. Підмогильний теж змальовує Степана Радченка в розвитку, що надає образів динаміки, пластичності. Головний герой не є ані позитивним, ані негативним. «Диявольське» й «ангельське» примхливо поєднуються в натурі Степана. За допомогою контрасту автор зіставляє епізоди, іронізує над своїм героєм.

На початку твору Степан — один з багатьох сільських парубків, які прибувають до Києва. Перше знайомство з містом, як уже зазначалося, викликає у його душі гострий біль, почуття відчуженості. Звідси — нелюбов його до міста і села, яке не озброїло його, не навчило, як боротися з цим чужим і жорстоким світом. Однак його вирізняють риси характеру, притаманні майбутньому завойовнику міста. Він рішучий, наполегливий, вміє зосередитись на поставленій меті. Не бракує йому й здібностей до навчання, а пізніше — до літературної творчості. Завдяки своїй спостережливості та вмінню аналізувати Степан позбувається нав'язаних ззовні тодішньою ідеологією плакатних гасел і стереотипів. Герой, утверджуючись у житті, швидко відкидає завдання, яке було спочатку перед ним поставлене: здобути освіту, щоб потім повернутися до села. Поступово його захоплює велич міста. Подальший вибір він чинить, виходячи з власних уподобань та меркантильних інтересів. Для автора новели «Бритва» літературна творчість — не лише спосіб здобути славу, утвердитись у місті, а ще й можливість заробити гроші. Таким чином виявляється індивідуалізм героя.

Стосунки його з жінками так само демонструють цю характерну рису персонажа. Біологічне начало переважає над духовним; інстинкти, з одного боку, висвітлюють нерозсудливість вчинків героя, з другого — дають йому життєву енергію. Як і поет Вигорський, Степан прагне насолоджуватися життям, але, на відміну від поета-скептика, який нудиться і презирливо ставиться до суспільства, Радченко цікавиться людьми, їхнім внутрішнім світом. Саме це рятує його від міщанського животіння, дає поштовх до розвитку особистості. Таким чином, *еволюція героя* змальовується як боротьба різних начал у його душі: інтелектуальне начало здобуває перемогу, що дає поштовх для зростання Степана як людини і письменника. Однак невідомо, чи цей баланс остаточний, бо хоч автор завершує роман на

оптимістичній ноті, сама логіка розвитку характеру підказує, що попереду — нові випробування.

На складних шляхах свого життя й розвитку Степан в одному був певним і послідовним: *«Він не брехав перед собою ні в думках, ні в учинках, і життя не переставало бути пахучим, хоч і гірким мигдалем»*. До нього приходять почуття відповідальності й обов'язку, а разом з ним відкриття: *«Люди — різні! Божевільно відмінні попри разючу зовнішню схожість!.. кожне обличчя зберігало свою загадку — загадку людини»*. Він збагнув, що у житті знайшов найбільшу нагороду — творчість. Нежиттєвими бачаться йому тепер його старі оповідання, в яких *«людина зникла під тиском речей та ідей»*. Людина має стати головним предметом його творів.

Роман «Місто», як стверджував Григорій **Костюк**, імпував молоді 20-х років. Вона в його *«ідеях, образах, ситуаціях і конфліктах знаходила себе, свої почуття, свої ідеї й прагнення. Ідеї роману... промовляли до її душі, накресливали перспективу й окрилювали мету... У цьому історичному поході новітніх аргонівтів воскреслої «Степової Еллади» по золоте руно далекої і недосяжної колись Колхиди була велич нової місії покоління української молоді 20-х років»*.

Отже, Валер'ян Підмогильний модернізував українську прозу в новому річищі, збагачуючи її актуальною проблематикою, героями, філософськими ідеями, жанровими формами. Художній світ письменника відзначається багатством типажів та ідей. Але головне в ньому — психологізм, світ людської душі, яку митець розглядав немов під мікроскопом, помічаючи найтонші реакції її на добро і зло, зауважуючи небачене, але «великим планом» освітлював її болі, страждання, захоплення, розчарування, радощі й перемоги. Водночас проза митця характеризується інтелектуалізмом, що було домінантою модернізму перших десятиліть XX століття.

 Підсумуйте прочитане. 1. Схарактеризуйте життєвий і творчий шлях Валер'яна Підмогильного. Чиї традиції продовжив письменник? Яке значення має його перекладацька діяльність для культури нашого народу? 2. До якої стильової течії належав прозаїк? 3. У чому полягає своєрідність викладової форми роману «Місто»? Чим співзвучна його проблематика нашому часові?

 Поміркуйте. 1. Чому роман «Місто» викликав неоднозначні відгуки критиків? 2. Доведіть, що за сюжетною організацією «Місто» є відцентровим романом. 3. Чи можна вважати образ міста головним персонажем твору? Відповідаючи, використайте картини Андрія **Болякова** «Андріївський узвіз» (1 форзац) і **Сухер Бера Рибак** «Місто» (с. 121). Що спільного у змалюванні цього образу художниками і письменником?

 Робота в парях. 1. Простежте еволюцію образу Степана Радченка в романі «Місто». Складіть цитатний план характеристики героя.

За допомогою яких художніх засобів твориться його образ? Як саме змінюються світогляд, естетичні смаки, поведінка, характер головного персонажа упродовж дії роману? 2. Зробіть порівняльну характеристику образів Степана Радченка та Юрія Славенка, використовуючи цитати з роману «Місто» Валер'яна Підмогильного.

Міжпредметні зв'язки. 1. Якими мотивами роман «Місто» Підмогильного перегукується з сюжетами «Батько Горіо» Оноре де Бальзака, «Любий друг» Гі де Мопассана? 2. Чи можна віднести твір Підмогильного до жанрового різновиду «роману кар'єри» у світовому письменстві?

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Мовчан Р. Український модерністичний роман: «Місто», «Невеличка драма» В. Підмогильного // Дивослово.— 2001. — № 2.

Тарнавський М. Між розумом та ірреальністю. Проза Валер'яна Підмогильного. — К., 2004.

Перевірте себе.

I. Виберіть один правильний варіант відповіді:

1. Головними героями роману «Місто» є: а) місто; б) Вигорський; в) Радченко; г) Зоська.
2. «Він не брехав перед собою ні в думках, ні в учинках, і конкретність лишалася у нім, і життя не переставало бути пахучим» — це характеристика: а) Вигорського; б) маститого критика; в) поета; г) Радченка.
3. У романі застосовано таку викладову форму розповіді: а) автобіографічну; б) третьоособову; в) персонажну; г) наратора-всезнавця.
4. «Місто» належить до різновиду роману: а) народницького; б) модерного; в) новелістичного; г) побутового.

II. Виберіть два чи більше правильних варіантів відповідей:

1. Пишучи роман «Місто», автор спирався на традиції: а) європейської романістики Оноре де Бальзака, Гі де Мопассана, Анатолія Франса; б) української народницької літератури; в) українського модерного роману Володимира Винниченка; г) урбаністичної прози.
2. За жанровими ознаками «Місто» є романом: а) модерним; б) урбаністичним; в) соціально-побутовим; г) відцентровим; г) інтелектуальним.
3. Степан Радченко змальований як образ: а) статичний; б) багатогранний; в) з перевагою біологічного начала, яке керує вчинками героя; г) з потужним духовним началом, що визначає світ героя, його письменницьку діяльність.

III. На матеріалі творів Підмогильного письмово доведіть або спростуйте одну з тез: а) Валер'ян Підмогильний модернізував українську прозу, створив перший в Україні урбаністичний роман; б) «Такі, як Степан Радченко, мають завоювати місто, зліквідувати антагонізм між містом і селом» (Григорій Костюк); в) «Місто» Валер'яна Підмогильного — роман про Київ.

Остап Вишня

(1889—1956)

Він світив як сонце, до нього люди тяглись, як до сонця. Він умів і гриміти як грім, і того грому боялись усі плазуни й негідники.

(Максим Рильський)

Немає, мабуть, такого куточка в Україні, де б не чули імені Остапа Вишні, не читали його веселих усмішок, іскрометних гуморесок, гострих фейлетонів. Недарма Олесь Гончар підкреслював, що ще із часів Котляревського не сміялась Україна таким життєрадісним, таким сонячним сміхом, яким вона засміялась у творчості Остапа Вишні. І хоч великого сміхотворця вже давно немає серед живих, Остап Вишня і нині залишається неперевершеним майстром гумору, адже його усмішки надихнули на творчість цілу плеяду гумористів, які «виросли з Вишневого кореня».

«Треба любити людину. Тоді тільки ти маєш право сміятися» (Остап Вишня)

Павло Михайлович Губенко, широко знаний під псевдонімом Остап Вишня, народився 13 листопада 1889 року на хуторі Чечва поблизу містечка Грунь Зіньківського повіту на Полтавщині (нині Охтирський район Сумської області). Батько майбутнього гумориста Михайло Кіндратович працював прикажчиком у маєтку поміщиків фон Рот, був чесною, працювитою і грамотною людиною, мав веселу вдачу, чудовий голос — баритон, любив народну пісню й музику. Гострим розумом і дотепним словом відзначалась і мати — Параска Олександрівна Балаш, яка народила сімнадцятеро дітей, серед яких Павло був другим сином. Незважаючи на постійні нестатки, в багатодітній сім'ї панувала злагода, діти любили одне одного, поважали батьків. Та найбільшим улюбленцем сім'ї став Павлушка — саме так у дитинстві звали майбутнього гумориста. Дикі птахи не боялися хлопчика, а голуби сідали йому на плече, й він міг із птахом пройти навіть кілька кварталів у Києві. У народі про тих, кому особливо довіряють птахи й тварини, кажуть, що вони обрані Богом для особливої місії.

Коли шестирічного Павлика віддали до школи, він уже вмів добре читати. Успішно закінчив початкову, потім — Зіньківську двокласну школу. Учився охоче, багато читав, прекрасно

розповідав казки й захопливі історії, які здебільшого складав сам. Уже в зрілому віці з теплою і трепетом згадував Павло Губенко свого першого вчителя Івана Максимовича Мовчана, котрий був «доброї душі дідуганом, білий-білий, як білі бувають у нас перед Зеленими святами хати. Учив він сумлінно, бо сам він був ходяча совість людська».

Оскільки батько Павла був відставним солдатом, його нащадки мали право безплатно вчитися в Київській військово-фельдшерській школі, до якої першим із родини Губенків поступив Василь, котрий, до речі, теж мав письменницький хист, навіть друкувався під псевдонімом *Василь Чечвянський*, але в 1938 році був репресований і знищений. Учні військово-фельдшерської школи перебували на повному державному забезпеченні, але зобов'язувалися після закінчення школи відпрацювати певний термін у військовому госпіталі. В юності Остап Вишня втратив батька. Свою відповідальність за десятеро меншеньких Павло відчував протягом довгого часу, навіть під час служби в армії щомісяця надсилав сиротам хоч кілька карбованців. Сестра Катерина теж віддавала родині майже все зароблене в школі. Так спільними зусиллями вони вивели в люди молодших братів і сестер. Витримати випробовування долі Губенкам допомагало почуття гумору, яким їх щедро нагородили батьки.

З 1907 року Павло Михайлович фельдшерував у хірургічній лікарні Південно-Західної залізниці в Києві. Продовжуючи вчитися самотужки, склав екстерном іспити за гімназію і в 1917 році став студентом історико-філологічного факультету Київського університету. Юнак щиро вітав утворення УНР, був активним і свідомим громадянином молодої держави, ходив на революційні мітинги, різні збори, бігав у Центральну Раду. Проте бурхливий розвиток подій громадянської війни все-таки змусив Павла в 1919 році залишити навчання. Коли ж Київ захопили денікінці, Губенко разом із Директорією переїхав до Кам'янець-Подільського, де завідував медико-санітарною управою міністерства шляхів УНР. Був Павло Михайлович вимогливим чиновником, знаючим медиком, адже ще під час роботи в залізничній лікарні набув досвіду терапевта й хірурга.

У літературу Павло Михайлович увійшов під псевдонімом *Павло Грунський*, яким підписав перший сатиричний твір «Демократичні реформи Денікіна (Фейлетон. Матеріалом для конституцій бути не може)», опублікований 2 листопада 1919 року в кам'янець-подільській газеті «Народна воля». Співпрацював Павло Михайлович і з газетою «Трудова громада». Протягом двох місяців у цих часописах було надруковано понад двадцять його творів! Після повернення в Київ митець був заарештований чекістами як контрреволюціонер і відправлений у харків-

ську тюрму. На щастя, в перебіг подій втрутився Василь Еллан-Блакитний і заарештований Губенко у квітні 1921 року вийшов на волю. Письменник-рятівник допоміг Павлові Михайловичу влаштуватися перекладачем до газети «Вісті ВУЦВК». Цього ж року письменник під псевдонімом Остап Вишня опублікував фейлетон «Чудака, їй-богу!» у журналі «Червоний перець». Коли автора питали про причину «ягідного» псевдоніма, він відповідав, що вишня і солодка, і кислувата, й саме таким він собі уявляє гумор: щоб і приємно було читати, й водночас щоб нападала оскома на тих, кого покритиковано.

На початку творчості з Остапом Вишнею сталася кумедна пригода: в нього вийшла книга у співавторстві з самим... Марком Твенном. І це не жарт, адже у виданні під спільною назвою «Сільськогосподарська пропаганда» надрукували оповідання американського класика «Як я був редактором сільськогосподарського часопису» і три сатиричні твори Остапа Вишні. Така витівка долі виявилася пророчою: молодий автор невдовзі став всенародно визнаним улюбленцем, також класиком, але українським! На творчі зустрічі з Остапом Вишнею завжди приходили сотні людей. Як згадував його приятель і гуморист *Олександр Ковінька*, батьки піднімали дітей на руки, щоб ті краще бачили й змогли запам'ятати Остапа Вишню на все життя. Хоча на вигляд Павло Михайлович був звичайнісіньким чоловіком: невисоким, з трохи поріділою чуприною, зате очі світилися такою добротою і теплом, що співрозмовникам ставало затишно й весело. Книжки Остапа Вишні виходили величезними тиражами. Упродовж 20-х років з-під його пера вийшли такі найпомітніші книги: «Вишневі усмішки сільські», «Кому веселе, а кому й сумне», «Ану, хлопці, не піддавайсь!», «Вишневі усмішки кримські», «Українізуємось», «Вишневі усмішки театральні». Письменник *Федір Маківчук* жартував, що популярність гумориста ширилася зі швидкістю лісової пожежі. Щороку виходило друком по десять-п'ятнадцять книжок Остапа Вишні, а 1929 року в Україні випущено рекордну кількість його видань — двадцять вісім. Неймовірну популярність Остап Вишня сприймав скромно, навіть байдуже. Він дорожив спілкуванням з талановитими людьми свого часу, глибоко поважав простолюд, сам працював натхненно, без вихідних, не відчуваючи втоми.

Попри надзвичайну зайнятість у пресі, Павло Михайлович часто приходив до театру імені Івана Франка й ненав'язливо пропонував режисерові та акторам своє бачення мізансцен. Підказки й зауваження завжди виявлялися слухними, тому незабаром митцеві запропонували посаду завісника. Довгі роки Остап Вишня приятелював із *Лесем Курбасом*, *Гнатом Юрою*, *Мар'яном Крушельницьким*, присвятив корифеям української сцени чи-

мало гуморесок, об'єднаних у збірку «Театральні усмішки». У 1921 році Павло Губенко одружився з дочкою господині, в якій знімав квартиру. В подружжя народився син В'ячеслав, але шлюб проіснував лише чотири роки. Згодом Павлові Михайловичу довелося взяти дитину до себе, бо колишня дружина померла в 1933 році. Друга дружина Павла Губенка теж понад усе любила театр: надзвичайно вродлива *Варвара Маслюченко* прекрасно грала на харківській столичній сцені. З храмом Мельпомени пов'язав долю й наймолодший брат Павла — Костя. Театр для Остапа Вишні залишався особливим магнітом усе життя.

На жаль, наприкінці 20-х — на початку 30-х років гумористові стало дедалі важче друкувати свої сатиричні твори. Наслідки літературної дискусії 1925—1928 років, яка з площини естетичної, суто фахової, перейшла в політичну, не могли не позначитися й на долі Остапа Вишні, адже він симпатизував і ВАПЛІТЕ, й Пролітфронту, які мали національне спрямування й захищали право української літератури на національну самобутність. Сьогодні залишається лише дивуватися, як у страшні часи репресій Остап Вишня не тільки виявляв неймовірну витримку, а й активно допомагав багатьом із тих, кого зарахували до «ворогів народу». Коли в 1931 році був заарештований *Максим Рильський*, якого пізніше гуморист жаргівливо називав Максимом Черешнею, Павло Михайлович приїхав з Харкова, не боячись наклепнути на власну голову чекістських круків, й зробив усе, щоб підтримати вбиту горем сім'ю Максима Тадейовича. Як тільки Рильського випустили з в'язниці, Губенко забрав його до себе в Харків на кілька тижнів, щоб поет почувся безпечніше.

26 грудня 1933 року Павла Михайловича заарештували, звинувативши у причетності до контрреволюційної групи УВО та підготовці замаху на державного діяча Павла Постишева. Спочатку Остап Вишня нещадно висміював надумані звинувачення, але митця катували так, що мусив підписати продиктовані слідчими «власні» зізнання. Великий сміхотворець, який так щиро любив свій народ, був проголошений його ворогом й на десять років опинився за колючим дротом Ухтинського табору в селищі Чиб'ю (республіка Комі). Книги письменника друкувати заборонили, а вже надруковані вилучили з книгарень і бібліотек, тож не дивно, що опубліковані до арешту твори стали раритетом. Весь архів письменника, залишений у друзів, у роки війни безслідно зник. Дружина Павла Михайловича, Варвара Маслюченко-Губенко, дивом зберегла чотиритомник його творів. Їй, відомій актрисі, після судового вироку чоловікові було наказано в п'ятиденний термін виїхати за межі України. Залишивши старшого з дітей — В'ячеслава — у своєї матері,

вона разом із маленькою Марією вирушила на Північ, до Архангельська. Близькість проживання родини до місця заслання чоловіка давала змогу мужній жінці пересилати в табір теплий одяг і харчі, інколи провідувати і морально підтримувати Павла Михайловича. Варвара навіть роздобула й привезла чоловікові в концтабір друкарську машинку. Ув'язнені називали її декабристкою ХХ століття. «*Ти для мене і дружина, і мати, і сестра, і ангел мій*», — писав в одному з листів Остап Вишня. У вкрай несприятливих умовах письменник вів табірний щоденник, який у 1989 році вийшов друком під назвою «Чиб'ю». Цей унікальний твір відкриває трагічні сторінки життя письменника та інших політв'язнів з України на засланні в республіці Комі, зокрема у зловісному концтаборі у Воркуті.

У грудні 1943 року Остап Вишня був перевезений з концтабору до Бутирської тюрми в Москві, трохи підлікований і випущений на волю як хвора людина, з «милосердя» уряду не добувши всього двадцять три дні свого терміну ув'язнення. Радісна зустріч із дружиною й дітьми зіграла душу письменника. Він намагався дізнатися про події за останні роки, годинами слухав радіо, жадібно читав книжки... Проте вкрай виснаженого Павла Михайловича змучувала виразка шлунка, яка все більше загострювалася. Воєнні часи ускладнювали ситуацію: не було ліків, не вистачало дров. Остап Вишня перебував у депресії і вже не вірив, що колись зможе написати щось смішне. Та 26 лютого 1944 року з-під його пера з'явилася «Зенітка», що ознаменувала початок другого періоду в творчості гумориста.

Щоправда, вже в 1946 році після публікації фейлетону «Дозвольте помилитись!» над Остапом Вишнею знову нависла небезпека арешту, в пресі з'явилися звинувачення митця у викривленому й глумливому змалюванні радянської дійсності. Проте Павло Михайлович продовжував творчо працювати, а з 1948 року почав вести щоденник, який дістав шевченківську назву «Думи мої, думи мої...». У цьому щоденнику багато надзвичайно цікавих і афористичних думок, наприклад: «*Коли входиш в літературу, чисть черевіки! Не забувай, що там був Пушкін, був Гоголь, був Шевченко!*»; «1) *Образи? — Народ!* 2) *Сюжети? — Народ!* 3. *Тема? — Народ!* Література — народ!».

Тридцять п'ять років Остап Вишня чесно і плідно трудився на ниві рідного письменства. Майже третину цього часу забрало заслання. Крім гумористичних творів, митець пробував себе у драматургії (музичний гротеск «Вій», драма-пародія «Запорожець за Дунаєм», п'єса «В'ячеслав»), перекладав з російської мови твори Миколи Гоголя, Антона Чехова, Володимира Маяковського.

Остап Вишня з дружиною Варварою.
Фото. Кінець 40-х років

Пам'ятник на могилі Остапа
Вишні на Байковому
кладовищі в Києві

Як колишній політичний в'язень, Губенко перебував під пильним наглядом спецслужб до кінця життя. Аж 25 жовтня 1955 року Остапа Вишню реабілітували. Жити йому лишалося менше року. Він наче передчував це й намагався насолоджуватися красою природи, писати про звичне й просте. У книзі «Мисливські усмішки» Остап Вишня залишався генієм сміху, тонким і делікатним гумористом, людиною великого серця.

Тим часом сонце Остапа Вишні хилилося до заходу. Про трагічний день 28 вересня 1956 року *Юрій Бурляй* згадував: «Про кончину письменника, яка сталася увечері, почув наступного дня вранці у повідомленні по Республіканському радіо. І зразу ж метнувся до нього додому. А він, спокійний і тихий, осяяний своїм високим чолом мислителя, лежав у труні на столі. Другого погожого теплого дня, коли в сумній зажурі зазвучав наш народний реквієм-пісня «Козака несуть і коня ведуть» — коні повільно везли катафалк містом. В останню путь Остапа Вишню проводжав увесь скорботний, схилений в жалобі Київ. Мені здавалося, — всі його читачі, наш народ складав йому свою любов і шану. За той незмірний подвиг у житті й літературі, який він так самовіддано, самозречено здійснив». Поховали Павла Михайловича на Байковому кладовищі. Письменник не забутий сучасними читачами. Його «Мисливські усмішки» досі прекрасно сприймаються слухачами зі сцени, по радіо. Кращі твори Остапа Вишні, як і легендарний лист запорозьких козаків до турецького султана, будуть цікавими ще не одному поколінню.

Словникова робота. 1. Улюбленими жанрами Остапа Вишні були **фейлетони** й **усмішки**. Запам'ятайте визначення цих термінів.

Фейлетон (франц. *feuilleton* — аркуш) — короткий художньо-публіцистичний жанр періодичної преси, в якому події найчастіше змальовані в сатиричному дусі. Термін «фейлетон» виник у Франції, коли одна з газет почала випускати листок-додаток, на якому друкували театральні й літературні новини. Оскільки автори вміщували переважно розгромні рецензії, то фейлетонами почали називати твори сатиричної прози, які спиралися на реальні події, документальні дані.

Усмішка — симбіоз фейлетону та гуморески. Своєрідність усмішки полягала в доброзичливому гуморі, лаконізмі й дотепності, поєднанні побутових замальовок, жанрових сценочок з ліричними авторськими відступами, пейзажами. Виникнення назви «усмішка» її творець пояснював тим, що йому життя усміхається і він сам життю усміхається. Остап Вишня розвивав такі жанрові різновиди, як *усмішка-пародія, усмішка-жарт, усмішка-нарис, усмішка-оповідання, усмішка-мініатюра, усмішка-реп'яшок*. З легкої руки гумориста в багатьох часописах і нині вміщують рубрики «Народні усмішки», «Козацькі усмішки» тощо.

2. У бібліотеці знайдіть і прочитайте, а на уроці познайомте однокласників з тим фейлетоном або усмішкою Остапа Вишні, які вам найбільше сподобалися. Зробіть стислий аналіз цього твору.

Підсумуйте прочитане. 1. Прокоментуйте слова *Максима Рильського*, які стали епіграфом до біографії Остапа Вишні. Що ви знаєте про дружбу цих письменників? 2. Розкажіть про сім'ю, в якій народився й підрастав майбутній гуморист. 3. Під яким псевдонімом митець надрукував свій перший твір? Чому вибрав такий псевдонім? Пригадайте, як Павло Губенко коментував «ягідний» смак свого псевдоніма. 4. Доведіть, що Остап Вишня був талановитим гумористом і на сторінках своїх книг, і в побуті. 5. За що заарештували Остапа Вишню? Яким чином слідчі змусили письменника визнати нав'язані йому безглузді звинувачення? 6. Які вчинки Варвари Маслюченко-Губенко вас особливо зворушили? 7. Яким повернувся Остап Вишня із заслання? Чим саме викликає ця талановита людина у вас співчуття? 8. Розкажіть про похорон Остапа Вишні, доведіть, що траурна церемонія свідчила про всенародну любов і пошану до письменника.

Поміркуйте. 1. Наведіть думки Остапа Вишні про театр. Чи поділяєте ви подібні погляди на театр? 2. Які твори уславили Остапа Вишню? Як він ставився до своєї неймовірної популярності? 3. Як оцінювали творчість Остапа Вишні його сучасники?

Робота в парах. З сусідом за партою виберіть одну з поданих тез і спростуйте чи доведіть її істинність: а) «Розум Остапа Вишні мав вольтерівської гостроти, викривач він був незрівнянний, та все ж визначальним, мені здається, в його вдачі було саме це: ніжність, душевність, поетичність. Ніякі найстуденіші вітри тяжких часів не могли остудити

в його душі жар любові — неугасної любові до народу, до Вітчизни, до краси життя і мистецтва» (Олесь Гончар); б) «Усім своїм еством хотілося бути корисним народові. Не поневірятися, не лакействувати перед народом, а служити йому, чудесному нашому народові, милуватися з нього і радуватися з того, що я маю честь велику, чудесну, незрівняну і неповторну честь належати до свого народу. Ніколи я не зрадив інтересів свого народу!» (Остап Вишня); в) «У народі найбільше знані три українці: Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко і Остап Вишня» (Максим Рильський).

Робота в групах. Створіть дві творчі групи і підготуйте проект «Про що розповідає щоденник Остапа Вишні». Одна група працюватиме над щоденником «Думи мої, думи мої», інша — над табірним щоденником «Чиб'ю». На першому етапі роботи знайдіть в бібліотеці тексти щоденників і статті літературознавців, присвячені цим творам. На другому етапі уважно їх прочитайте, зробивши потрібні виписки. На третьому — систематизуйте матеріал й завершіть проект у вигляді короткого реферату, з яким делегований творчою групою учасник виступить у класі.

Мистецька скарбниця. 1. Опишіть художній портрет письменника, вміщений на початку статті, порівняйте його із записом академіка Леоніда Новиченка, який він зробив після зустрічі з Остапом Вишнею у визволеному від фашистів Києві в 1944 році: «Худенький, тихий, неначе аж сором'язливий чоловік у витертому пальтечку подав руку... Якось не тулилось відразу до цієї скромної постаті пам'ятне з юнацьких літ уявлення про могутнього реготуна, такого собі не то Тараса Бульбу, не то Гаргантюа українського народного гумору, всевладного повелителя трубною, розкотистого «запорозького» сміху, того самого, що його було чути, як відомо, аж на другому березі Чорного моря...». Зробіть висновки. Розкажіть, яким уявляєте великого сміхотворця ви. 2. Перегляньте фільм режисера Ярослава Ланчака «Із життя Остапа Вишні» (1991; виробництво Київської кіностудії імені О. Довженка та «Союзтелефільму», в якому Остапа Вишню зіграв Богдан Ступка, а Варвару Маслюченко-Губенко — Людмила Чиншева). До речі, за цю роль Богдан Ступка на Першому Всеукраїнському кінофестивалі імені Івана Миколайчука отримав приз «Крацій актор». Зробіть свої висновки про життя і творчість Остапа Вишні на основі біографії, поданої у підручнику, й на основі вами переглянутого фільму. Напишіть коротку рецензію на кінокартину «Із життя Остапа Вишні».

«Моя автобіографія»

«Моя автобіографія» Остапа Вишні, датована 15—16 березня 1927 року, має післямову, в якій автор гумористично виклав нібито свої амбіційні причини написання цього твору. Мовляв, відомій людині краще написати автобіографію власноруч: «...Зна-ти-меш уже напевно, що вдячні нащадки тебе не забудуть». Звісно, тут не обійшлося без притаманної Остапові Вишні іронії. Письменнику в автобіографічному творі треба було в образі оповідача вивести простачка з народу, щоб відвести від себе підозри недоброзичливців. Адже Остап Вишня вже був ув'язненим,

про що у цьому творі згадує натяком: «Ну, а потім під'їхала «платформа», мене й посадили. Потім випустили, але я вже з платформи не злазив. Нема дурних». До того ж, у державі на час написання цього твору вже почали «загвинчувати гайки», переслідувати митців, які брали участь у літературній дискусії 1925—1928 років.

Перший план усмішки щедро «насичений» згадками про бариню-експлуататоршу, книгу для ворожіння «Оракул», «Катехізис» Філарета, релігійний збірник «Руський паломник», які легше рвати, якщо вони у м'яких палітурках, й удар ними по голові в такому випадку менш болючий. Читачі дізнаються про нібито улюблений автором жовто-бурий колір (щоб не вкралася підозра, що улюблений — жовто-блакитний), про котів, яких приємно тягати за хвіст, милих серцю автора кіз, ос, стрижених жінок, обов'язково взутих у чоботи, про інші вигадані дурниці. Тільки на задньому плані, та й то епізодично, автор згадує, що вчився в одній школі з неокласиком Миколою Зеровим, що молодість його пов'язана з петлюрівською столицею Кам'янцем-Подільським, що в Харків «мене переїхали», тобто не з власної волі Остап Вишня туди прибув із Києва. Говорить мимохідь митець і про свою роботу в газеті «Селянська правда», яка дуже любила селян: «З любові й померла», і про українізацію, що розпочалася в зрусифікованому за царизму Харкові й відразу ж натрапила на величезні труднощі. Про себе ж гуморист сказав так: «Мову свою я взяв з маминої циці. Зверніть увагу на це, матері, і наших діточок ніколи не доведеться українізувати». До речі, на схилі років Остап Вишня занотував, що навіть на засланні завжди розмовляв українською мовою і ніколи її не цурався. Саме рідна мова — милозвучна, співуча, соковита — була для митця найкращим засобом змалювання комічних ситуацій і творення характерів. У циклі українознавчих усмішок митець порушував проблему розвитку національної мови, вільного і повного впровадження її в усі сфери життя. Молодим матерям письменник мудро радив з коліски виховувати у своїх дітей повагу до рідного слова, до народної пісні, з молоком передаючи малятам щирі почуття любові й гордості за національні святині.

На перший погляд, оповідач у гуморесці «Моя автобіографія» — пасивний спостерігач, до всього байдужий учасник подій. Однак він лише вдає, що з усім погоджується. Насправді перед читачем постає образ людини мудрої, талановитої, дотепної. Відзначаючи художню своєрідність «Моєї автобіографії», Максим Рильський писав, що в цьому творі — «увесь Вишня: любов до життя, любов до людини, іронія до того «щасливого» дитинства...». Та найголовнішими в усмішці є добре замаскований під-

текст, численні натяки, алюзії, а також висновки, вкладені, для прикладу, в уста маленького сина письменника — В'ячеслава, про те, що бути людиною важливіше, ніж бути письменником.

Поміркуйте. 1. Доведіть, що ця гумореска має текст і підтекст. 2. Чому розповідь у творі ведеться від імені оповідача, котрий тільки асоціюється з автором — Остапом Вишнею? 3. Пригадайте ознаки гуморески і з'ясуйте, які з них притаманні творові «Моя автобіографія». 4. Які гуморески та яких авторів ви вже вивчали у середніх класах? Що у них спільного із твором Остапа Вишні?

Аналізуємо твір. 1. Що спонукало Остапа Вишню написати твір «Моя автобіографія»? 2. Якою постає батьківська сім'я оповідача? Що ви можете сказати про дитинство головного героя гуморески? З якою метою саме цей період найкраще висвітлено у творі? 3. Як вчив дітей у школі старий Іван Максимович? Чому оповідач усе-таки йому дуже вдячний? 4. Розкажіть про події громадянської війни, описані у творі. 5. Якою бачить Остап Вишня працю письменника? Чи погоджується ви з таким трактуванням? 6. Кого зі своїх письменників-сучасників згадає Остап Вишня у цьому автобіографічному творі? 7. З якої причини введено образ маленького В'ячеслава? 8. Використовуючи інтерактивний метод «Вільний мікрофон», висловіть власні думки про твір Остапа Вишні.

Узагальнюємо вивчене. Накресліть у зошиті й заповніть таблицю «Жанри гумористично-сатиричних творів»:

Жанр	Назва літературного твору, прізвище автора
Комедія	
Соціально-побутова сатирична повість	
Байка	
Прозова гумореска	
Віршована гумореска	
Співомовка	
Фейлетон	
Сатиричний вірш	
Усмійшка	

«Як варити і їсти суп із дикої качки»

Усмійшка «Як варити і їсти суп із дикої качки» вперше була надрукована в журналі «Перець» 1945 року. Як вам уже відомо, особливе місце у творчості Остапа Вишні посідала тема любові до рідної природи, змалювання її казкової краси. Ця тема знаходила своє втілення навіть у вісточках митця до дружини із заслання. Наприклад, у листі від 11 травня 1936 року читаємо: *«Гуси до нас прилетіли, качки, лебеді... Вони ж через Україну летіли, і на крилах у них, напевно ж, іще залишилися шматочки сонця українського!.. Які ж ми товариші з птицями крилатими? Ми тепер — плазуни, що в норах... Про нас тепер можна сказати, перефразувавши Горького: «Загнанный ползатъ — летать не может». Та ще «загнанный» не з приборканими, а*

Василь Перов. Мисливці на відпочинку

*вирваними крилами...». У повоєнні роки талант Остапа Вишні найкраще розкрився в «Мисливських усмішках» — збірці гумористичних творів 1945—1956 років. Великий гуманіст змалював колоритних мисливців і рибалок, щирих поціновувачів рідних пейзажів. Був Остап Вишня дуже спостережливим, мав феноменальну пам'ять, завжди з неприхованим зацікавленням любив послухати мисливські побрехеньки, умів налаштувати мисливців на відповідний тон, а пізніше вміщував найцікавіші моменти цих розповідей у свої твори. Так з'являвся «заець», який після пострілу горе-мисливця з нявчанням вискакував на телеграфний стовп, а винуватець пригоди, підсліпуватий бухгалтер, кинувши рушницю і читаючи молитву, три кілометри біг додому, або вчений пес, яким не нахвалиться, поки не засне за чаркою в мисливській компанії його власник, про що читаємо в усмішці «Відкриття охоти»: *«Даси, бувало, в зуби йому записку й гроші: «Джек! Миттю пляшку вина!» За півгодини вже летить з вином. Тільки не можна було більше грошей давати: решту обов'язково проп'є!.. Десь оддалік дере деркач, б'є перепел, потім усе затихає, сам кудись провалюєшся і бачиш, що там за столом сидить Джек і пропиває хазяїнову решту».**

В усмішках «Відкриття охоти», «Заець», «Вальдшнеп», «Перепілка» та багатьох інших виявилася така особливість стилю письменника: поєднання гострого сарказму та м'якого гумору з глибоким ліризмом, поетичністю осягнення світу. Максим Рильський небезпідставно наголошував, що Остап Вишня — це поет полковання. До того ж, він є неперевершеним майстром діалогів. Критик Іван Зуб так оцінює майстерність гумориста: *«Визначальні особливості гумору Остапа Вишні — багатство відтінків і барв комічного, по-народному соковита мова, своєрідно діалогізований виклад дії, мудрий, іронічно-усміхнений погляд оповідача на порушені проблеми. Дотепні*